

NALAZIŠTE KRAPINSKOG PRAČOVJEKA

- zaštita i prezentacija na
otvorenom

VLASTA KRKLEC

Kompleks Hušnjakovo u Krapini specifičan je po bogatom fosilnom nalazištu, a samim time i kao turistička atrakcija. Popularno je znano kao nalazište pračovjeka, a u svijetu poznato kao lokalitet na kojem je prikupljena najbrojnija i najbogatija zbirka neandertalskog čovjeka. U naslagama špilje nađeno je oko devet stotina ljudskih kostiju koje pripadaju fosilnim ostacima više desetaka osoba različitog spola i životne dobi od 2 do 40 godina. Nađeni su i brojni fosilni ostaci pleistocenskih životinja, kao i 1200 komada kamenog oruđa iz razdoblja paleolitika, odnosno starijega kamenog doba. Te kamene izradevine svjedoče nam o materijalnoj kulturi krapinskog pračovjeka i prvim tragovima ljudskog života na ovom prostoru. Starost ovoga bogatog paleontološkog lokaliteta odgovara vremenu od prije 130 tisuća godina. Paleontološka istraživanja započela su davne 1899. godine pod nadzorom poznatoga hrvatskog geologa i paleontologa Dragutina Gorjanovića - Krambergera. Iskapanja su trajala do 1905. godine i dala su značajan doprinos europskoj i svjetskoj znanosti o fosilnom čovjeku. Kramberger je napisao brojna znanstvena djela i rasprave o tom

važnom otkriću kojim je stekao svjetsku slavu. Također je prvi u svijetu upotrijebio rendgenski aparat za analizu fosilnih kostiju čovjeka. Sudjelovao je na više znanstvenih skupova u Europi i tako pronio glas o *"prastarom čovječjem naselju, kakovo još do onda nije bilo poznato u našoj domovini"*.

O tumačenju krapinskog nalazišta postoje različite teorije koje su i danas predmet brojnih rasprava. Nakon skoro stoljetnog postojanja ono je osobito atraktivno upravo zbog svoje paleontološke važnosti i velikog broja fosilnih uzoraka.

1. Detalj prezentacije nalazišta krapinskog pračovjeka na lokalitetu Hušnjakovo

Polušpilja Hušnjakovo u kojoj su pronađeni ovi fosilni ostaci zaštićena je kao spomenik prirode i priznata kao vrijedan geološki, paleontološki, paleoantropološki i arheološki lokalitet. Općenito možemo reći da ovo nalazište zbog svoje znanstvene važnosti predstavlja jednu vrstu muzeja na otvorenom prostoru koje označava stanište davnog čovjeka. Zanimljivo je kako u edukativnom, tako i u turističkom smislu. Zbog toga je potrebna suvremena koncepcija uređenja tog kompleksa i multimedijaska prezentacija koja bi još više promovirala ovakvu vrstu muzeja na otvorenom.

Smješteno je u prirodnom ambijentu šume na Hušnjakovom brdu, te je samim time podložno vanjskim utjecajima prirode. Stoga se nameće problem trajne zaštite polušpilje i sprečavanje njezinog daljnjeg osipavanja i ljuštenja površinskog sloja, budući da je izgrađena od pješčenjaka koji se lagano trusi.

Već je istraživač Dragutin Gorjanović - Kramberger nakon iskopavanja na početku ovog stoljeća izradio naputak za zaštitu krapinskog nalazišta. Smatrao je da nalazište treba primjereno zaštititi i dostojno ga obilježiti, te omogućiti adekvatan pristup špilji. Budući da je lokalitet zaštićen kao spomenik prirode, nisu dozvoljeni nikakvi građevinski zahvati. Takve vrste nalazišta zahtijevaju određenu fizičku zaštitu, ali bez većih tehničkih zahvata. Na lokalitetu Hušnjakovo korišten je u tu svrhu prirodan materijal (bagremovo drvo), od kojeg su izrađene zaštitne ograde koje osiguravaju ulaženje i kretanje posjetitelja. Oni se usmjeravaju po odre-

denim putokazima i uredenim stazama kojima dolaze do nalazišta. Uz pristupne staze nalaze se rekonstrukcije životinja čije su kosti također iskopane na nalazištu krapinskog pračovjeka (špiljski vuk, špiljski medvjed, špiljska pantera, dabrovi). U parku ispred zgrade muzeja nalaze se i rekonstrukcije losa i golemog jelena. Izrađene su u prirodnoj veličini prema originalnim kostima. Na mjestu nekadašnje špilje nalazi se rekonstrukcija obitelji krapinskog pračovjeka uz ognjište. Tim rekonstrukcijama željela se postići temeljitija prezentacija nalazišta, uz svaku od njih nalazi se opisna natpisna ploča, a na samom ulazu u lokalitet osnovne informacije o fosilnim nalazima u Krapini. Kod zaštite i prezentacije takvoga špiljskog objekta kod kojeg su sjedinjeni elementi prirodne i kulturne baštine postoje specifični problemi. Naime, potrebno je postupak zaštite prilagoditi prirodnim elementima koliko god je to moguće. Teško je postići optimalan odnos jer špiljski objekt ne može biti izdvojen iz svog prirodnog okoliša. Možda je najteži problem pronaći odgovarajuću ravnotežu između tih elemenata. U Hrvatskoj nema dovoljno iskustva s takvim postupcima, što dodatno otežava rješavanje zaštite geoloških i paleontoloških spomenika prirode. Za rješavanje takvih problema potrebno je uključiti stručnjake različitih specijalnosti, osobito geologe, paleontologe, arheologe, botaničare, zaštitare prirodne baštine i konzervatore.

U blizini Krapine nalaze se još dva izuzetno važna paleontološka lokaliteta koji svjedoče o tragovima života u dalekoj

prošlosti. Također ih povezuju problemi zaštite i suvremene prezentacije. Za špilju Vindiju kraj Varaždina predviđa se kompletna zaštita geoloških profila, a probno prskanje kemikalijama pojedinih dijelova profila već je obavljeno. Kod tih kemijskih metoda potrebno je pratiti utjecaj kemikalija na vrstu stijene i sve druge promjene, a također i utjecaje klime, odnosno mikroklime određenog prostora kroz određeno vrijeme.

Veternica kraj Zagreba, najveći speleološki objekt u ovom dijelu Hrvatske, turistički je uređena špilja koja je prilagođena prihvatu većeg broja posjetitelja.

Svakako bi se trebali ugledati na prezentaciju sličnih lokaliteta u svijetu. Ono što je po tematici najbliže krapinskom nalazištu je lokalitet Neanderthal u Njemačkoj, gdje je pronađen prvi neandertalski čovjek po kojem je nazvana cijela

skupina fosilnih ljudi. Također su zanimljiva i geološki mlada staništa fosilnih ljudi u Europi, osobito u Francuskoj koja obiluje tim vrstama lokaliteta.

U neposrednoj blizini krapinskog nalazišta na brdu Josipovac nalazi se i park skulptura na otvorenom poznat pod nazivom "Forma prima". Skulpture su izrađene od hrastovog drveta za vrijeme međunarodnog simpozija kipara od 1973. do 1982. godine. Uklopljene su u prirodni ambijent šumskog pejzaža i predstavljaju zaseban opus suvremenoga likovnog izraza. "Forma prima", kao likovna manifestacija u kojoj su sudjelovali poznati domaći i inozemni kipari uvrštena je u specifičan oblik umjetničkog stvaralaštva.

S obzirom da su skulpture izložene stalnome vanjskom djelovanju atmosferilija, većina ih je oštećena i sklona propadanju. Stoga prezentiranje drvenih skulptura na

2. Park skulptura na otvorenom, "Forma prima"

otvorenom prostoru, također, otvara pitanje trajne zaštite ili drugačije prezentacije.

Za čitav kompleks Hušnjakovog brda i Josipovca u Krapini potrebno je razraditi projekt adekvatne zaštite i prezentacije, te suvremen koncept muzeja i galerije na otvorenom, kao i obuhvatno hortikulturno rješenje.

Literatura

1. Malez, M. (1970.): Novi pogledi na stratigrafiju krapinskog nalazišta. U: *Krapina 1899.-1969.*, ed. M. Malez, Jugosl. akad., Zagreb, str. 13.-44.
2. Krklec, V. & Radovčić, J. (1996.): Dragutin Gorjanović-Kramberger: spoznaje prošlosti, katalog izložbe, Muzeji Hrvatskog zagorja, Krapina.
3. Radovčić, J. (1988.): *Dragutin Gorjanović-Kramberger i krapinski pračovjek: počeci suvremene paleoantropologije*, str. 176., Školska knjiga i Hrvatski prirodoslovni muzej, Zagreb.
4. Šimek, M. (1996.): Vindija - neke natuknice uz problem zaštite i prezentacije. U: "Muzejski vjesnik" 18./19. Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske, Bjelovar, str. 28.-31.
5. *Geološki vodič Medvednice*, Institut za geološka istraživanja i Naftaplin, Zagreb, 1995.
6. *Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske*, MDSZH, Varaždin, 1990.

valuable fossil remains were discovered. It also requires a modern presentation because of its tourist appeal and the need for promotion. The protection and presentation of such a site presents a variety of problems which could be partially solved by studying potential models in Europe. Since Croatia lacks sufficient experience with such procedures, we need to develop a concept for such open-air sites, and this would be very important for the protection and presentation of geological and paleontological natural monuments.

SUMMARY: The Site of Prehistoric Man at Krapina and its Open-Air Presentation

The site of Neanderthal man in Krapina has been included in the world scientific register and is under protection as a paleontological natural monument. The fact that it is situated in a natural environment demands adequate protection in order to prevent the further deterioration of the surface layer of the semi-cavern in which